

УДК 159.923.2
DOI: 10.31733/15-03-2024/2/726-728

Данііл ГІРКАЛО

курсант ННІ права та підготовки
фахівців для підрозділів
Національної поліції

Валерій БІЛЧЕНКО

старший викладач кафедри
тактико-спеціальної підготовки
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

РОЗВИТОК УКРАЇНСЬКОЇ КУЛЬТУРИ ЯК ЗАСОБУ ОБ'ЄДНАННЯ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ ТА ЗМІЦНЕННЯ ЙОГО ІДЕНТИЧНОСТІ

Українці протягом віків творили свою унікальну культуру, спадкуючи цінності своїх предків і перетворюючи набутки інших народів через власне творче осмислення. Цей процес сприяв не лише розвитку національної культури, але й створенню значного внеску у світову скарбницю культурних цінностей. Характерною рисою української культури є її відкритість і стійкість, які дозволяють усвідомлювати й українізувати різноманітні культурні впливи. Це дозволило українській культурі двічі оновлюватись і зберігати духовний генофонд нації навіть в умовах колоніального тиску. Українська культура століттями розвивалась в лоні литовської, польської, російської. Тому вона оцінювалась окремими дослідниками як похідна та «провінційна». На розвиток української культури негативно впливала відсутність власної державності, єдиної національної політики в галузі культури. В умовах колоніальної залежності сковувався творчий дух і самобутність нації, гальмувались або ставали неможливими культурні процеси.

Здобуття Україною незалежності, розбудова самостійної держави, зростання самосвідомості нації і складний процес переходу до нового суспільства на зламі епох вимагають нового висвітлення культурологічних проблем, відкривають нові обрії розвитку української культури. Все це зумовило зростання інтересу до історії та проблем української культури, який, на жаль, задовольняється недостатньо, оскільки в науковому плані особливості української культури досліджені фрагментарно.

У сучасному світі культура перетворюється на ключовий елемент суспільного і гуманітарного розвитку, завдяки чому члени суспільства мають змогу реалізувати свій творчий потенціал, зберігати й збагачувати власну історико-культурну спадщину в усьому її різноманітті та долучитися до духовного багатства світової цивілізації. Будучи національними, цінності української культурної традиції, як і будь-якого іншого народу, за змістом співпадають із загальнолюдськими. Отже, якщо мова йде про збереження фундаментальних духовних цінностей, то маєтись на увазі відродження й освоєння національної культури й одночасно – усього світового культурного багатства. Це – основне джерело моральності, усвідомлення якого має буди головним змістом навчально-виховного процесу у вищому навчальному закладі, головним життєвим орієнтиром та змістом життя людини. Самобутність національної культури несумісна з ідеєю винятковості тієї чи іншої нації, її здобутків та ролі в історичному процесі. Розглядаючи українську національну культуру як цілісну систему в історичній послідовності, слід враховувати те, що разом з українцями як одним з найбільших слов'янських народів Європи живуть росіяни, білоруси, болгар, євреї, поляки, молдовани та ін. З одного боку, вони є певними носіями своєї національної культури, а з іншого – творцями і «споживачами» української, яка тут має пріоритетне значення. Історичний процес, господарство і географічний фактор зумовлюють цілісність національної культури. Генезис і розвиток її є джерелом традицій і звичаїв, духовного життя сьогодення. В ньому єдність минулого і майбутнього, ретроспективного і перспективного. Незважаючи на всі несприятливі фактори розвитку українського народу в умовах поділу його земель між різними державами, національну дискримінацію й русифікацію, творилася культура народу, зростала її значущість. І. Котляревський, Т. Шевченко, І. Франко, Леся Українка, П. Куліш, І. Нечуй-Левицький, П. Мирний, П. Грабовський, В. Стефаник, М. Максимович, М. Старицький, М. Лисенко,

М. Кропивницький та багато інших подвижників зробили значний внесок на тернистій ниві літератури, науки, мистецтва. Народний геній ніколи не розривав життєдайних судин між поколіннями українців та інших народів світу. Особливу увагу українські вчені приділяють проблемам взаємозв'язку розвитку культури й соціального прогресу, що означає констатацію взаємозв'язків політичної, економічної та культурної сфер життя суспільства. При цьому з'ясовується й такий принципово важливий аспект соціальних явищ, як проблема формування громадянського суспільства. Соціальна складова є одночасно важливою як для консолідації української нації – етносу, так і формування громадянського суспільства. У західних країнах пріоритет громадянина у рамках соціально-культурного і державного будівництва є загально визнаним і незаперечним, але для українського суспільства така ідея, що не основана на пріоритеті тієї чи іншої соціальної групи чи класу або титульної нації, поки що не є загально визнаною, в той час як у громадянських суспільствах європейського типу формується певна політична єдність і почуття причетності до історичного процесу країни. Це у свою чергу, породжує впевненість у можливості задовольняти свої потреби за рахунок належності до такої спільноти, де реалізуються етнічні та культурні потреби громадян і різних етносів, основні права і свободи.

Реальне становище культурної й соціальної сфери України свідчить про те, що поріг напруги у суспільстві 18 ще не пройдено, кризові явища не подолані, отже – це сигнал про необхідність прискорення створення громадянського суспільства, без якого проблеми не будуть вирішені. До того ж процес підвищення рівня культури української нації – етносу об'єктивно ускладнюється її гетерогенністю, як і країни в цілому. Основними факторами цієї неоднорідності є: – культурно-етнографічна; – соціально-історична; – конфесійна та ін. Як наслідок, виникає певна «мозаїчна» картина близькості й відносної віддаленості різних регіонів України, мови та культури, хоч справа не доходить до розходжень на ідейному ґрунті. Такі розходження є наслідком історичної долі різних частин населення України. Одним із наслідків вказаних обставин є білінгвізм та відмінності політичної та етнічної ідентичності у сучасному українському суспільстві. Оскільки мова йде про специфічні особливості культурного розвитку, то варто відмітити ще й таку притаманну українській культурі рису, як збереження глибинних витоків автентичної народної творчості, що завжди були рятівним резервом для професійної культури. Крім того, внаслідок несприятливих умов, яких в історії України було багато, національна культура накопичила велику енергію невикористаних можливостей, призупинених поривів, і ця енергія може зумовити новий прорив за певних сприятливих обставин. Ще одним істотним методологічним принципом щодо проблем і перспектив культурного та етнічного розвитку держави є з'ясування співвідношення між поняттями «національна ідея» та «політична нація». Щодо з'ясування суті цих понять висловлюються амбівалентні погляди у середовищі політиків різних спрямувань та науковців. Деякі фахівці, зокрема, С. Безклубенко, С. Римаренко спроби формування національної ідеї на сучасному етапі іронічно називають «націоналістичною метушнею», небезпідставно стверджуючи, що національна ідея може бути породженою лише суспільними потребами на етапі певного розвитку етносу і вона має бути конкретною, зрозумілою людям і об'єднувати їх. Свого часу перший президент України Л. Кравчук констатував, що національною ідеєю українського народу впродовж багатьох століть була мета – мати свою державу і вона здійснилася в кінці 19 ХХ століття. Приблизно ж тоді у науково-публіцистичних виданнях почали вживати термін «політична нація» як синонім поняття «етнічна нація». Різні політичні сили в Україні: лівого, національного та ліберального спрямувань вкладали свій зміст у це поняття, часто вживаючи «політично зрілими» етнічних українців, а не корінних громадян багатоетнічної України. І другий, і третій президенти України також наголошували на необхідності формулювання нової національної ідеї, констатуючи тим самим об'єктивну необхідність і після набуття незалежності вирішення багатьох невідкладних проблем національно-культурної сфери. Але в такому разі мова має йти не про «національну ідею» чи «політичну націю», а про сучасну національну доктрину творення нації – держави. Ототожнювати ці поняття не варто, оскільки перше з них виникає і формується стихійно, впродовж тривалого часу, а друге є результатом цілком осмислених державницьких дій. Українська сучасна доктрина творення нації – держави згідно з Основним Законом передбачає перетворення багатоетнічного народу України у націю громадян України. Етнічність при цьому не зникає, а розвиваючись, тільки підсилює першорядність громадянськості, консолідації усіх членів суспільства

До вироблення спільних культурних стратегій, які становлять особливість культурної політики Європейського Союзу, Європа «прийшла» через визнання їх

необхідності для:

а) стабілізаційних процесів у суспільстві (суспільна консолідація, зменшення ризиків виникнення деструктивних і дезорганізуючих елементів, розвиток громадянського суспільства, сприяння міжкультурному діалогу, який прийшов на зміну політиці мультикультуралізму та стверджував внесок кожної культурної групи, не лише етнічної, у створення суспільного добробуту);

б) розвитку економіки та інновацій;

в) розвитку міжнародних відносин між країнами-членами ЄС, країнами-кандидатами і світом.

На сучасній стадії розвитку українського суспільства культура може посідати декілька головних позицій. По-перше, вона є одним з інструментів євроінтеграції. Розвиваючи сектор культурних індустрій, модернізуючи культурну політику і вдосконалюючи механізми її впровадження, можливо окреслити вимір успішної зовнішньої політики, якою є на сьогодні євроінтеграція, та наблизити нашу країну до омріяних європейських стандартів. По-друге, досвід європейських країн показує важливість участі культурного сектору в розбудові громадянського суспільства та в економічному зростанні держави, тобто у внутрішньополітичному житті країни.

Водночас важливим висновком аналізу культурної політики ЄС є визнання проблем культурної сфери такими, що належать першо- Культурна політика України: національна модель... 40 чергово до справ національних урядів. Тому важливо виробити власну, адекватну українським вимогам, модель культурної політики, завдяки якій Україна стане повноправним учасником обмінів між європейськими державами. Отже, культурну сферу необхідно віднести до першочергових завдань національного розвитку. Лише наповнення української культури сучасним національним змістом зможе відкрити її світові.

Досвід культурної політики Європейського Союзу стверджує, що вироблення її механізмів та конкретних інструментів втілення є неможливим поза участю культурної громадськості. Тож «відкритість» культурної політики для українських громадян створює важливу умову її «відкритості» для партнерських проєктів з європейськими державами та пов'язаних із цим перспектив розвитку в цілому.

Розвитку української культури, її повноцінній інтеграції в європейський культурний простір перешкоджають численні проблеми, що існують на рівні правової бази, системи державного управління, окремих сфер. Українська культурна політика не відзначається цілісністю й послідовністю, базується на застарілих концептуальних засадах. Вочевидь недостатньою є участь в її формуванні та реалізації структур громадянського суспільства. 6. При розробленні культурної політики необхідно дотримуватися балансу між такими напрямками:

1) збереження, дослідження та актуалізація національної культурної спадщини, її популяризація за кордоном;

2) розвиток сучасних видів культурної та мистецької діяльності, створення сприятливих умов для вироблення конкурентоспроможної на світовому ринку культурної продукції;

3) забезпечення максимальної доступності культурних благ для кожного жителя України, надання можливостей для розкриття творчого потенціалу особистості. Також необхідно пам'ятати, що економічна рентабельність, окупність, комерційний успіх, за всієї своєї значущості, не можуть бути основними критеріями оцінки рівня національної культури, а отже, і головними цілями культурної політики.

---

1. Українська минувшина: Ілюстрований етнографічний довідник. – 2 – вид./А.П.Пономарьов, Л.Ф.Артюх, Т.В.Косміна та ін. Київ : Либідь, 1994. 256с.;іл.

2. Історія української культури: Курс лекцій (під загальною редакцією доктора історичних наук С.О.Костилювої. Київ : ІВЦ „Видавництво „Політехніка”, 2010. 334 с.

3. Культурна політика України: національна модель у європейському контексті : аналіт. доп. / С. І. Здіорук, О. М. Литвиненко, О. П. Розумна; за ред. С. І. Здіорука. Київ : НІСД, 2012. 64 с.